

«فرهیختگان» از گام تازهٔ دانشگاه آزاد برای جلوگیری از تخلف علمی گزارش می‌دهد

روزگار پایان‌نامه‌های تقلبی سیاه می‌شود

سارا طاهری

خبرنگار گروه دانشگاه

وقتی حرف از قلب علمی می‌شود، ناخودآگاه بحث کپی‌کاری و تخلف در پژوهش‌هایی نظیر پایان‌نامه و رساله‌ها به ذهن‌خطور می‌کند. این روزها قلب در پایان‌نامه و رساله دانشجویان به یکی از شایع‌ترین نوع تقلب‌ها تبدیل شده و جامعه علمی کشور را نگران کرده تا جایی که هرازچندگاهی درباره این نوع از تقلب، بحث‌هایی مطرح و راه‌هایی برای جلوگیری آن بررسی می‌شود اما باز هم هستند دانشجویانی که قانون را دور می‌زنند و به اصطلاح راهی برای کپی پیست پیدا می‌کنند و می‌خواهند ره صدساله را یک‌شبه طی کنند. در این میان طی سال‌های گذشته دانشگاه آزاد به‌عنوان مجموعه‌ای که بیش از ۴۰ درصد بار آموزش عالی را به دوش می‌کشد و بیشترین جمعیت دانشجویی را در خود جای داده است، بیشتر از سایر دانشگاه‌ها در مظان اتهام قرار گرفته که توجه‌چندانی به کیفیت تولیدات علمی دانشجویان تحصیلات تکمیلی و دقت کافی نسبت به تخلف‌های علمی در روند نگارش این پژوهش‌ها ندارد. در پس این ادعاها دانشگاه آزاد از اواخر دهه ۹۰ ایده‌های مختلفی را برای کیفیت‌بخشی و افزایش بهبود کیفیت خروجی پژوهشی اجرایی کرد. طرح پایش یکی از نخستین این اقدامات بود. طرحی که در سال ۹۸ از آن رونمایی شد و براساس چالش‌های کلان کشور به زمینه‌های پژوهشی تبدیل می‌شوند تا استاد و دانشجو براساس آن موضوع پایان‌نامه یا رساله خود را تعریف کنند. درواقع «پایش» یک نظام جامع پژوهشی است که هدفش،

رفع نواقص مربوط به نظام پژوهش تحصیلات تکمیلی دانشگاه و قرار دادن این ظرفیت عظیم در خدمت حل مسائل ملی کشور است. به صراحت می‌توان گفت جلوگیری از تقلب علمی و حتی کپی‌کاری از مهم‌ترین کارویژه‌های پایش است.

برگزاری جلسات پیش‌دفاع را نیز می‌توان یکی دیگر از اضلاع جدی مقابله با پژوهش‌های کم‌کیفیت دانست اما در این میان مسئولان دانشگاه برای آن که بتوانند پازل کیفیت تولیدات علمی را تکمیل کنند به بحث مشابهت‌یابی نیز ورود کردند که سامانه آن نیز در دی سال ۱۴۰۱ راه‌اندازی شد. البته راه‌اندازی این سامانه در سال ۱۴۰۱ رسانه‌ای شد اما ورود دانشگاه به این حوزه به سال ۱۳۹۸ برمی‌گردد؛ زمانی که آیین‌نامه اجرایی قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی در هیئت وزیران مصوب شد.

دانشگاه آزاد با داشتن گنجینه‌ای عظیم از پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها به بحث مشابهت‌یابی ورود کرد و کارهای مقدماتی راه‌اندازی یک سامانه نیز در این حوزه از همان زمان کلید خورد و در سال ۱۴۰۱ از این سامانه رونمایی شد. حالا بیشتر از دوسال است که این سامانه کار خود را آغاز کرده و به‌گفته مسئولان دانشگاه آزاد از سریع‌ترین الگوریتم‌های موجود در طراحی سامانه مشابهت‌یاب استفاده کردند تا در کوتاه‌ترین زمان ممکن، به هدف خود رسیده و نتیجه بررسی به دانشجویان اعلام شود.

از آنجا که سامانه پژوهشیار دانشگاه آزاد یکی از بزرگ‌ترین مخازن پروپوزال‌ها و پایان‌نامه/رساله‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی را در اختیار دارد عمل مشابهت‌یابی روی منابع این سامانه می‌تواند سرقت علمی را به حداقل

معاون علوم، مهندسی و کشاورزی دانشگاه آزاد در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

امکان مشابهت‌یابی پژوهش‌ها با مقالات علمی میسر شد

آغاز کرده و در اولویت‌مان قرار گرفت و سال ۱۴۰۱ سامانه مشابهت‌یاب یکپارچه پروپوزال‌ها، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های این دانشگاه راه‌اندازی شد. آن زمان در باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان قراردادی منعقد شد و تقریباً ۴ ماه بعد سامانه مشابهت‌یاب به اصطلاح بالا آمد و کار خود را آغاز کرد. «معاون علوم، مهندسی و کشاورزی دانشگاه آزاد با بیان اینکه پیش‌تر ادعا می‌شد که پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه آزاد کیفیت لازم را ندارند گفت: «یکی از دلایل ورود ما به بحث مشابهت‌یابی، همین موضوع بود. تصمیم گرفتیم بحث مشابهت‌یابی را در خود دانشگاه آزاد آغاز کنیم. بنابراین از سال ۱۴۰۱ پایان‌نامه‌های خود را با بانک خودمان مقایسه کردیم.»

او در ادامه اظهار کرد: «زمانی که دانشجویان پروپوزال خود را بارگذاری می‌کنند، بلافاصله کار مشابهت‌یابی آغاز می‌شود. اگر درصد مشابهت از یک عددی بیشتر باشد، اجازه ثبت پروپوزال داده نمی‌شود و پروپوزال مربوطه به دلیل میزان مشابهت با دیگر پروپوزال‌ها به دانشجو بازگردانده می‌شود. همین این اتفاق برای رساله و پایان‌نامه نیز رخ می‌دهد؛ یعنی زمانی که متن پایان‌نامه و رساله بارگذاری می‌شود به دانشجو گزارش داده می‌شود که درصد مشابهت‌یابی متن پایان‌نامه یا رساله او چقدر است.»

او تصریح کرد: «آن چیزی که در حالت فعلی مهم است، بررسی تمام پروپوزال‌ها، پیشنهادها، رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها با بانک و اطلاعات دانشگاه آزاد است.»

علی اکبری در ادامه سخنان خود به آغاز همکاری دانشگاه آزاد با مؤسسه نور برای بحث مشابهت‌یابی نیز اشاره کرد و گفت: «در کشور ۳ بانک بزرگ اطلاعاتی داریم که عبارتند از پژوهشگاه ایرانداک، دانشگاه آزاد و مؤسسه نور. بانک اطلاعاتی نور مجلات بسیار خوبی دارد؛ چیزی که در حال حاضر ما و ایرانداک نداریم. به عبارت بهتر دانشگاه آزاد تنها پایان‌نامه و رساله داشته اما آن‌ها مجله نیز دارند. ما هیچ‌وقت پروپوزال‌هایمان را با مجلات و با مقاله‌هایی که در مجلات وجود دارد همانندجوبی نکرده بودیم. درواقع پیش از این نیز نمی‌توانستیم مقاله او مشابهت‌یابی کنیم اما مؤسسه نور این امکان را دارد. ما به وسیله مؤسسه نور مقاله دانشجو را مشابهت‌یابی می‌کنیم و به‌طور مثال به دانشجو اعلام می‌کنیم که پروپوزال شما فلان میزان اورلپ دارد. بنابراین از نظر ما بسیار ارزشمند بود که بتوانیم

مدیرکل کتابخانه‌ها، مجلات، انتشارات علمی و علم‌سنجی دانشگاه آزاد:

تقلب علمی در مجلات و پایان‌نامه‌ها به حداقل می‌رسد

حمید افتخاری، مدیرکل کتابخانه‌ها، مجلات، انتشارات علمی و علم‌سنجی و رئیس کتابخانه مرکزی دانشگاه آزاد گفت: «حدود دوسال پیش تفاهم‌نامه‌ای با مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) به امضا رسید. براساس این تفاهم‌نامه، دو نسخه قرارداد تنظیم شد که یک نسخه برای مشابهت‌یابی پایان‌نامه‌ها که به امضای دکتر علی اکبری معاونت علوم، مهندسی و کشاورزی دانشگاه رسید و یک نسخه نیز درخصوص مشابهت‌یابی مجلات که به امضای من رسید.»

او اضافه کرد: «براساس این تفاهم‌نامه بر آن شدیم تا پایان‌نامه‌های دانشگاه آزاد در حوزه علوم اسلامی و انسانی و مقالات چاپ‌شده در مجلات

برساند، بنابراین جلوگیری حداکثری از سرقت علمی و کپی‌کاری را می‌توان مهم‌ترین ویژگی سامانه مشابهت‌یاب دانشگاه آزاد دانست. به صراحت دانشگاه آزاد در گام آخر خود برای تکمیل سامانه مشابهت‌یابی خود، اسفندماه سال گذشته با مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) نیز تفاهم‌نامه‌ای منعقد کرد و قرار شد بحث جلوگیری از تخلفات علمی را یک‌فاز جلوتر ببرد. سامانه سسمیم مؤسسه نور از ۱۰ سال گذشته کار خود را آغاز کرده و دارای بزرگ‌ترین بانک داده‌ها از داده‌های اسلامی است که با، ۶۵ هزار جلد کتاب، ۱۶۰ هزار پایان‌نامه، یک میلیون مقاله، ۴ میلیون صفحه وب، کتب اصلی علوم انسانی و داده‌ها که کاربران به صورت داوطلبانه وارد می‌کنند، پشتیبانی انجام می‌دهد.

پیش‌ازاین پایان‌نامه‌ها فقط با پایان‌نامه‌های موجود قبلی مشابهت‌یابی می‌شد، اما حالا قرار است پایان‌نامه‌ها با مقالات نیز مشابهت‌یابی شود زیرا مؤسسه نور بانک اطلاعاتی در اختیار دارد که می‌تواند این پایان‌نامه‌ها را با مقالات نیز مشابهت‌یابی کند. البته قرارداد اولیه با این مؤسسه در خردادماه سال گذشته امضا شده بود اما از اسفندماه وارد فاز اجرایی شد. آن‌گونه دکتر طهرانچی رئیس دانشگاه آزاد در نشست اجرایی‌سازی تفاهم‌نامه همکاری مشترک دانشگاه آزاد با مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) اعلام کرده پس از آغاز رسمی کار مشابهت‌یابی طرح‌نامه‌ها، پیشنهادهای پایان‌نامه و رساله و اصل پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها و مقالات با مجموعه نور، قرار است در مرحله دوم خطایابی پایان‌نامه‌ها و اصلاح و ویراستاری و در مرحله سوم علم‌سنجی نیز به این همکاری اضافه شود.

کیفیت پروپوزال‌ها را به حدی بالا ببریم که بتوانیم بگوییم این پروپوزال‌ها در مؤسسه نور نیز مشابهت‌یابی شده و هیچ مشکلی وجود ندارد.»

معاون علوم، مهندسی و کشاورزی دانشگاه آزاد با بیان اینکه مؤسسه نور فقط در حوزه علوم انسانی و اسلامی فعالیت دارد، توضیح داد: «در حال حاضر تنها پایان‌نامه‌ها و پروپوزال‌هایی که در حوزه علوم انسانی و اسلامی هستند با مؤسسه نور مشابهت‌یابی می‌شوند. متأسفانه برای پایان‌نامه‌ها در حوزه‌های دیگر بانک اطلاعاتی معتبر دیگری وجود ندارد. او در پاسخ به این سؤال که بعد از این نحوه تعامل دانشگاه آزاد با ایرانداک چگونه پیش خواهد رفت، توضیح داد: «یکی از مشکلات مشترک بین دانشگاه آزاد و ایرانداک عدم استفاده متقابل از پایگاه‌های داده دو مجموعه است. پس از مسائل مطرح‌شده در دولت قبل، در یکی از کمسیون‌های هیئت دولت حاضر شسده و از سامانه مشابهت‌یابی دانشگاه آزاد دفاع کردیم. تأکید شد که حقوق دانشگاه آزاد در این موضوع باید حفظ شود و قرار شد برهمین مبنا دانشگاه آزاد و ایرانداک اطلاعات خود را به اشتراک بگذارند. هرچند این کار صورت نگرفت.»

علی اکبری در ادامه تشریح کرد: «موضوع اصلی که باید برای آن تفاهم انجام شود و هنوز این تفاهم صورت نگرفته، چالش وجود دو درگاه مشابهت‌یاب است؛ در واقع یک درگاه باید در پژوهشیار دانشگاه آزاد و یک درگاه در سامانه ایرانداک وجود داشته باشد. مصوبه کمیسیون باید اجرا شود اما ایرانداک موضوع را پیگیری نکرده است. باید نمایندگان ایرانداک و نمایندگان دانشگاه آزاد در سباره نحوه بهره‌برداری از دیتا به نتیجه مشترک برسند.» معاون علوم، مهندسی و کشاورزی دانشگاه آزاد اظهار کرد: «بندهای قرارداد ما با مؤسسه نور شفاف بوده در صورتی که در همکاری با ایرانداک این گونه نیست. بحث شفافیت قرارداد با ایرانداک یک موضوع دوطرفه است و ما آمادگی کامل داریم که در جلسه‌ای با مسئولان ایرانداک، صحبت کرده و به یک جمع‌بندی رسیده تا یک پایگاه داده واحد در کل کشور وجود داشته باشد.»

علی اکبری درمورد تعداد آمار مشابهت‌یاب‌های انجام‌شده در دانشگاه آزاد چه در بحث پروپوزال چه پایان‌نامه‌ها اضافه کرد: «از می‌ده سال ۱۴۰۱ تاکنون در مقطع کارشناسی ارشد ۲۴۱ هزار و ۹۶ پیشنهاد (پروپوزال) در دانشگاه آزاد مشابهت‌یابی شده است.»

است در متنی یک درصد مشابهت بالای پیدا کنید، در صورتی که کلیت آن مقاله مشابهتی ندارد، یعنی فرد نویسنده یک پاراگرافی را از جای دیگر پستدا کرده و عین آن را در متن پایان‌نامه یا مقاله خود آورده و آن را تنظیم کرده است. به عبارت دیگر یک پاراگراف عیناً تکرار شده ولی این کار نباید درصد مشابهت را بالا ببرد، به همین دلیل نوع الگوریتم استفاده شده برای درصد مشابهت‌یابی خود را در حوزه‌هایی تقویت اطلاعات غنی تر باشد، نتایج مشابهت‌یابی هم به‌روزتر بوده و با واقعیت جامعه مطابقت بیشتری خواهد داشت.» مدیرکل کتابخانه‌ها، مجلات، انتشارات علمی و علم‌سنجی بیان کرد: «در حال حاضر به‌صورت عمومی سه مؤسسه داریم که می‌توانند خدمات مشابهت‌یابی را ارائه دهند که یکی ISC و دیگری SID جهاد دانشگاهی است، درواقع این دو در یک راستا محسوب می‌شوند، از طرف دیگر مؤسسه ایرانداک را داریم که به‌صورت عمومی فعالیت می‌کند. مؤسسه نور هم به‌صورت خاص در حوزه علوم انسانی و اسلامی فعالیت می‌کند. او افزود: «مؤسسه نور هم در حوزه علوم انسانی و اسلامی بسیار قوی و غنی کار کرده و بانک اطلاعاتی‌اش قوی‌تر از دیگر مؤسسات است. یعنی هم‌زمان هم وب‌سایت‌ها، مجلات، پایان‌نامه‌ها و دیگر حوزه‌ها را بررسی می‌کند، یعنی خروجی آن قوی‌تر از دیگر بخش‌ها است. همچنین بررسی‌هایی که ما انجام دادیم متوجه شدیم الگوریتمی که نور استفاده می‌کند، متناسب‌تر بوده و تیمی هم که در این مؤسسه‌اند با دانشگاه بسیار همراهند.»

افتخاری خاطر نشان کرد: «ما وقتی از تیم مؤسسه نور می‌خواهیم بخشی از الگوریتم را اصلاح کنند سریع این کار را می‌کنند و خروجی را به ما نشان می‌دهند. جمع‌بندی ما این بود که دانشگاه درکنار مشابهت‌یابی داخلی که دارد به‌صورت خاص در حوزه مجلات و پایان‌نامه‌ها برای علوم اسلامی و انسانی از مؤسسه نور هم کمک بگیریم، البته ما برای مجلات از SID هم کمک می‌گیریم.»

آمار مشابهت‌یابی‌ها

در دانشگاه آزاد

از سال ۱۴۰۱ تا کنون

همکاری با موسسه نور از سال ۱۴۰۳ آغاز شده است

مقطع کارشناسی ارشد

۲۴۱۰۹۶

مشابهت‌یابی پیشنهادها‌های مشترک با موسسه نور

۴۲۳۸۹

مشابهت‌یابی پایان‌نامه‌ها در سامانه پژوهشیار

۱۲۸۳۸۷

مشابهت‌یابی پایان‌نامه‌های مشترک با موسسه نور

۱۶۳۲۱

مقطع دکتری

مشابهت‌یابی پیشنهادها‌ها در سامانه پژوهشیار

۲۵۹۳۶

مشابهت‌یابی پیشنهادها‌های مشترک با موسسه نور

۳۵۶۳

مشابهت‌یابی رساله‌ها در سامانه پژوهشیار

۲۹۶۲

مشابهت‌یابی رساله‌های مشترک با موسسه نور

۱۵۸۱۱